HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מאי דרוש. כותייס שאין קוברים את הנפלים: **לא סיג גבול רעך.** ומוקמינן לה בספריו[1] במוכר קברי אבותיו: **נאמנין לומר קברנו.** דמידי דאורייתא הוא טומאת המת: **והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול.** לא דרשי ליה במחטיא את חבירו ולא מיכפת להם אם אינו חוטאים על פיהם: **בהן.** כותי עומד שם: **דקאליל מינה.** [2]ותרומה טמאה באוהרה לטהור וכ"ש לטמא: **לא בקיאי בילירה.** וכי קברי נפל לא ידעי דהוא בן מ' יום וקברי מיא בעלמא הוא ואינו מטמא: **בטינוף.** בבהמה דקה ופוטר את הבהמה מן הבכורה ובבכורות (דף כא:) מפרש מאי טינוף שמבלבלת ומוליאה דם דרך רחם וזהו הולך שמיומה ויולא הלכך הבא אחריו אינו בכור והני כותיים לא בקיאי בטינוף וזימנין דלא טניף ואמרו טינוף הוא ופוטרין את הבא אחריו קמ"ל: **על ציון.** לציין וסומכין עליהן ועבדינן טהרות היכא דלא ציינו: **אינן המיסך על האהל.** והוא שמוך לדרך בית הקברות וזימנין דמיתרמי בין השמשות וקברי הכא ואם הענפים מוגבלים שאין האהל שלם וידוע ודאי שיש קבר תחת (ה) האהלות ואין ידוע איזה הוא והכותי מעיד על אחד זה טהור אינו נאמן לפי שאינו חש על הספק ותולה הטומאה באהל שני מספק: **פרעות.**(ג) גדולות וכולטות מן הגדר וקברו תחת אחת מהן ואין אנו יודעין תחת איזהו מהן ובא כותי והעיד על מקצתן שהן טהורות אינו נאמן משום דלספקא לא חיישי ותולה הספק באחרות: **בית הפרס.** שדה שנחרש בה קבר ואוקמי רבנן (ג) על סביבות הקבר מאה אמה בספק טומאה שדיקדקה המחריישה את העצמות ומגלגלתן: **מנפח.** דבשר ליכא ועצם כשעורה לא מטמא אלא במגע ובמשא הלכך מנפח כדי שלא יגעו רגליו בו והולך: **שנידש.** ברגלי אדם שהרגלים נושאים את העצמות ושחקום: **פרס.** לשון דבר שבור ופרוס על שם שנפרסו העצמות: **בית הרבעה שאין.** היינו ק' על ק' שהרי חצר המשכן מאה על חמשים והוא בית שאתים: **שדה שאבד בה קבר.** מיקרי נמי בית הפרס ורבנן גזרו בכולה דתניא במועד קטן (דף ה:) ג' בית הפרס הן שדה שאבד בה קבר ושנחרש בה קבר ושדה בוכין: **שאין מעיד אלא על גופו של קבר.** לכיון דאמרי אין שם קבר ברוח זה על גופו של קבר הוא מעיד וגופו של קבר דאורייתא ובדאורייתא מהימני. אלמא נאמנין על בית הפרס ועל (בית) הסכוכות(ד): **מהלך על פני כל השדה.** לכיון דעל פני כולה מהלך ודאי פשיטא ליה דיטולה הטומאה משם ומתני' דקתני דאין נאמן כגון שאינו מהלך על פני כולה שמשייר רוח אחת הלכך אפילו במקום שעבר אינו נאמן משום דאיהו לספקא לא חיישי: **מאי למימרא.** הי דלספק לא חיישי לודאי חיישי וכיון דפשיטא לן דקבר הוה בה והוא מהלך על פני כולה הרי עובר על מקום הקבר ואי אלו דקים ליה שיטולה הטומאה לא עבר: **רצועה נפקא.** מן השדה ונקרעת על שם שדה זו ושם הוא תולה את מקום הטומאה והכא עבר מספקא לספקא לא חיישינן: **קמ"ל.** כיון דעל כל ד' רוחותיה עובר (ה) בתוכה לרצועה לא חיישינן: **לאתויי תחומין.** אין נאמנין לומר עד כאן תחום שבת דתחומין דרבנן וכותיים לא סבירא להו: **ויין נסך.** דאין כותי מקפיד על מגע עובד כוכבים:

הדרן עלך דם הנדה

ודלמא כהן טמא הוא. ואע"ג דטומא נמי אסור לשהות בבית הקברות דבגזיר בפרק מי שאמר (דף יח.) בעי גזיר והוא בבית הקברות מי בעי שהייה למלקות או לא ובפרק ג' מיינן (שם דף מב:) אמר רב הונא גזיר שעומד בבית הקברות והשיטו לו מתו או מת אחר חייב וטעמא לפי שמוסיף טומאה עליו דבחבורים עושין את האחר אב הטומאה כדאמר התם כותיים לית להו הכי (ו) מיימרות: **ובנה אצלו ציון.** במועד קטן (דף ה.) מפיק מהכא ציון של בית הקברות וא"ת ולר"ש דאמר[3] אין קברי עובדי כוכבים מטמאין באהל היכי מפיק מהכא הא אמר במו"ק דאין מציינין אלא על טומאת אהל וי"ל מדמציינין לפי שעה ציון משום טומאת מגע ומשא אם כן לכל הפחות יש לציין בטומאת אהל ולמאי דבעי למימר בהבא על יבמתו (יבמות דף סא.). דלר"ש מתי עובדי כוכבים לא מטמאי אפילו במגע ובמשא נפיק ליה לר"ש ציון מדרשא אחריתי דהתם וציון דגבי גוג לאו משום טומאה אלא לנקות האדם מן המתים וא"ת ולר"ש דדרים (שם) דאין עובדי כוכבים קרויין אדם הא כתיב ואתם עצם אדם וי"ל דנקט אדם לאפוקי דס"ד דקברו שם עצמות בהמה: **אילן המיסך.** מיירי בידוע שיש מת קבור שם אך שאין ידוע תחת איזו ענף ואין כותי נאמן לומר שאינו קבור תחת ענף זה אפילו אוכל תחתיו דאין מקפיד על ספק טומאה ודוקא במאהיל על פני כולה אמר בסמוך דנאמן ומה שפ"ה אילן בסמוך לבית הקברות ופעמים קוברין שם בתוס פירש כן כיון שצריך לפרש בידוע שמת קבור שם דבספק לא היה נאמן אפילו היה מהלך על פני כולה ואע"ג דספק טומאה ברה"ר טהור הכא גזור רבנן והא דקאמר לקמן בפ"ב (דף סח:) דסכוכות ופרעות לאו אהל הוא ורבנן גזרו עלייהו לאו דוקא קאמר דלאו אהל הוא דבודאי קבור שם איירי כדפי' אלא כלומר הך טומאת אהל אינה אלא מדרבנן דברה"ר ספקו טהור מ"ש הענפים המובדלין זה מזה רואים אותם כאילו הן סמוכות ליאסף אהל (דף סט:) המיסך על האדם רבי יהודה אומר רואין התחתונות כאילו עולות למעלה והעליונות כאילו יורדות למטה ואם היו נוגעות זו בזו כפותח טפח מביאות וחוצלות כו': **בית הפרס.** על שם פריסה שהעצמות נפרסים במדרס רגליהם או ע"י מחריישה ובשדה שאבד בה קבר לא שייך אי טעמא דקי"ל דמועד קטן (דף ה:) בית הפרס ושמא אגב דקרי בית הפרס לשדה שנחרש בה קבר קרי גם לאבד בית הפרס א"נ לשון בית הפרס על שם שפרסות רגלי אדם נמנעות מלילך שם מפני הטומאה ובפ"ק דמועד קטן (דף ה:) תניא בית הפרס הוא שדה שנחרש בה קבר ושאבד בה קבר ושדה בוכים ומפרש טעמא דשדה בוכים משום יאוש בעלים ומפרש בערוך[4] שדה מיוחד שקרובי המת מביאין אותו על אותו שדה ואנשי בית הקברות באין לקראתו ובוכים יחד (ו) וכו' והראשונים חוזרים לביתם ונשאר שם וזהו יאוש בעלים: **במהלך** ובא על פני כולה. ובכהן אוכל תרומה כדלעיל. אבל בשדה שנחרש בה קבר אפי' אם מהלך על פני כולה אינו נאמן דספק הוא אם יש טומאה כלל דשמא לא נשאר עצם כשעורה שלא נחרש במחרישה וכותי לא חייש לספק טומאה: **רצועה נפקא.** ובאילן שמא היה ענף יוצא מן האילן ונקצץ ותולה בו הטומאה. ותימה כיון שאומ' מתניתין נאמנין על ציון הקבר ליתני נמי נאמנין על (הקברות) (והסכוכות ופרעות) ולוקמא במהלך על פני כולה וי"ל דלא חשיב ליה חדוש הך דאימור רצועה נפקא כמו אימור לא בקיאי ביצירה ובטינוף וציון שהוא מדרבנן:

סליק פירקא

א) מאי דרוש לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך כל שיש לו נחלה יש לו גבול כל שאין לו נחלה אין לו גבול נאמנים לומר קברנו והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול א"ר אבהו בכהן עומד שם ודילמא כהן טמא הוא דנקיט תרומה בידיה ודילמא תרומה טמאה היא דקאכיל מינה אי הכי מאי למימרא מהו דתימא לא בקיאי ביצירה קמ"ל: נאמנין על הבהמה וכו': והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן בגוזז ועובד אי הכי מאי למימרא מהו דתימא לא בקיאי בטינוף קמ"ל: נאמנין על ציון וכו': ואע"ג דמדרבנן הוא כיון דכתיבא מזהר זהירי ביה דכתיב ב) וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון: אבל אין נאמנין לא על הסככות וכו': סככות ג) דתנן א) אלו הן סככות אילן המיסך על הארץ פרעות דתנן [א] ב) אבנים פרעות היוצאות מן הגדר בית הפרס ג) א"ר יהודה א"ר שמואל ד) מנפח אדם בית הפרס והולך ה) רב יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור ותנא ו) החורש בית הקברות הרי זה עושה בית הפרס ועד כמה הוא עושה ז) מלא מענה מאה אמה בית ארבעת סאין רבי יוסי אומר חמש ולא מהימני והתניא שדה שאבד בה קבר נאמן כותי לומר אין שם קבר לפי שאינו מעיד אלא על גופו של קבר אילן שהוא מיסך על הארץ נאמן לומר אין תחתיו קבר לפי שאינו מעיד אלא על גופו של קבר א"ר יוחנן במהלך ובא על פני כולה אי הכי מאי למימרא מהו דתימא ח) רצועה נפקא קמ"ל: זה הכלל לאתויי מאי לאתויי

תחומין ויין נסך:

הדרן עלך דם הנדה

מלא מענה ק' אמה. בתוספתא דאהלות [רפי"ז] מפרש דהגך ק' אמה היינו לכל רוח: **אמר** ר' יוחנן במהלך **ובא על פני כולה.** אבל בשדה שנחרש בה קבר אפילו מהלך ובא על פני כולה לא מהימן דאין כאן אלא ספקא דרבנן אמא הסיט עצם כשעורה ואין הכותי חושש עליה וא"ת כי היכי דליון קברות דמהימן דאהורייתא דאוקימנא בכהן עומד שם ס"ל ליתני במתני' דמהימן אסכוכות ופרעות ובמהלך על פני כולה וי"ל דלא חשיבא ליה למתני' רבותא לאשמועינן דלא חייש'ן לרצועה נפקא ועוד אבית הפרס דנחרש בה קבר לא מהני מהלך ובא על פני כולה כדפרישית אלא דוקא באבד בה קבר וא"ת ובאבד נמי היכי דלמא (ח) טומאה היא וי"ל דמיירי דנקיט תרומה ואכיל מינה כדקאמר לעיל וה"ה דנקט ולא אכיל וכגון שידוע לנו שהיא טהורה דלא הוה כותי מטמא לה:

הדרן עלך דם הנדה

ל א ב מיי' פי"ג מהל' טומאת מת הלכה ב:

לא ג מיי' פי"ג מהל' קרבן פסח הלכה ח:

לב ד ה מיי' פ"א מהלכו' טומאת מת הלכה ח:

מוסף רש"י

ובנה אצלו ציון. סימן שיש כאן עצם של מת כדי שיפרשו ממנו הולכי דרכים ועושי טהרות (יחזקאל לט טז). **מנפח אדם בית הפרס והולך.** נגעיהם ואם יש עצם כשעורה רואהו ונשמטו ממנו (חגיגה כה: ובעי"ז ברכות יט:) דכולא קפיקא משום עצמות היא, ועצמות בלא בשר אינו מטמא באהל, והכא מנפח לפני רגליו, אם יש שם עצם גדול נלאה מאליו ועצם קטן נלאה בנפיחה ואינו מסיטו ברגליו (עדובין ל: ובעי"ז פסחים צב:) ואהל אינו מטמאו דהא אין טומאת אהל בעצמות אלא רוב בנין ורוב מנין (פסחים ובעי"ז כתובות כח:). **וכך בדיקה לעושה** פקח אשמרי ולא לאוכלי תרומה דלאמרינן בחומר בקודש (ברכות שם). **בית הפרס שנידש.** בדלריסא דרגלי בני אדם (עדובין ל: ובעי"ז כתובות שם ובכורות כט.). **טהור.** דתלינן לקולא ואמרינן כל העצמות נכתתו לפחות מכשיעור (כתובות שם) שאי אפשר לעצם כשעורה שלא יהא נידש ברגל (בכורות שם) אי: שדיקת הרגלים העבירכן והכא לעשות פקפו יבדוק אם נידש ויעבור, אבל נאכלא תרומה לא סמכינן עלה, שיטו לטמאין, ובית הפרס מדבייסם ולא העמידום במקום בלת דפקא (פסחים צב:). **מאה אמה.** שכך שיעור שהמחרישה מולכת את עצמות המת ודלמא נגע אי הסיט המהלך בו את עצם כשעורה שמטמא במגע ובמשא (כתובות שם).

הדרן עלך דם הנדה

תוס' הרא"ש (המשך)

שהעצמות נפרסין ונפרכין במדרס רגלי אדם או ע"י המחרישה ואע"ג דבשדה שאבד בו קבר לא שייך האי טעמא וא"ה קרי ליה בית הפרס בפ"ק דמועד קטן. וי"ל דאגב שקרי לשדה (שנאבד) [שנחרש] בו קבר בית הפרס קרי ליה נמי להאי הכי א"נ לשון בית הפרס הוי על שם שפרסות רגלים נמנעין לילך שם מפני הטומאה. בפ"ק דמועד קטן (וי"ל דאגב) תניא ג' בית הפרס הן שדה שאבד בו קבר ושדה שנחרש בו קבר ושדה בוכין ומפרש שדה בוכים משום יאוש בעלים ומפרש בערוך דשדה מיוחד יש שקרובי המת מביאין אותו עד אותו מקום ואנשי בית הקברות באין לקראתם ובוכין ומספידין שם ביחוד והראשונים חוזרים לביתם ואלו נוטלים אותו ומוליכים אותו לבית הקברות ואותו השדה טמא שמא נדלדל ונתנענע ממנו מעט ונפל שם ושכחוהו. ורשב"ם פי' פעמים שבני העיר מביאין אותו שם וסבורין שאנשי בית הקברות יטלוהו משם ובני הקברות סבורין שאנשי העיר יולילוהו לבית הקברות ונשאר שם וזהו יאוש בעלים: **במהלך** ובא על פני כולה. ובכהן אוכל תרומה כדלעיל. אבל בשדה שנחרש בה קבר אפי' אם מהלך על פני כולה אינו נאמן דספק הוא אם יש טומאה כלל דשמא לא נשאר עצם כשעורה שלא נחרש במחרישה וכותי לא חייש לספק טומאה: **רצועה** נפקא. וכאילן שמא היה ענף יוצא מן האילן ונקצץ ותולה בו הטומאה. ותימה כיון שאומ' מתניתין נאמנין על ציון הקבר ליתני נמי נאמנין על (הקברות) (והסכוכות ופרעות) ולוקמא במהלך על פני כולה וי"ל דלא חשיב ליה חדוש הך דאימור רצועה נפקא כמו אימור לא בקיאי ביצירה ובטינוף וציון שהוא מדרבנן:

תוס' הרא"ש

בכהן טמא. ותימה ומה בכך אפי' הוא טמא אסור ליכנס בבית הקברות דבגזיר מבעיא ליה בגזיר וכהן [בבית הקברות] אי בעו שהייה למלקות. ואמרינן נמי בפ"ג מיינן אמר רב הונא גזיר שהוא עומד בבית הקברות והרשיטו לו מתו ומת אחר חייב. וי"ל דכותאי לית להו הא דרב הונא אלא סברי כשהוא טמא אינו מוזהר עוד מלהוסיף טומאה: **אילן** המיסך על הארץ. מיירי שידוע לנו בודאי שמת קבור תחתיו ואינו ידוע לנו תחת איזה מן הענפים ואין הכותי נאמן לומר תחת ענף אחד הוא קבור אפי' הוא הולך תחת שאר הענפים שאינו מקפיד על ספק טומאה כדמוכח בסמוך דאינו נאמן אלא בהולך על פני כולה. ומה שפרש"י אילן הסמוך לבית הקברות ופעמים קוברין שם אורחא דמילתא נקט אבל לעולם צריך שיהא ודאי (שיש מת קבור תחתיו שאם היה ספק לא היה הכותי נאמן אפי' הולך) על פני כולה ואע"ג בספק טומאה ברה"ר רבנן: **בית הפרס.** פרש"י על שם